

ОЛЕГ ТОМИЋ

ПОРИЦАЊЕ

Снове сам почео да бележим у зиму 2012. године, када су ме пустили са психијатријског одељења болнице у Суботици, са дијагнозом параноја.

У почетку, првих неколико месеци, придавао сам томе велику пажњу; ревносно, брижљиво, и наасве тачно, записивао сам сваки сан, све у нади да ћу тако себи да помогнем. Мислио сам, или је то била само пука уобразиља, да је то неки вид исцељења и један од начина да лакше пребродим све муке и побегнем од суманутих мисли које су ме обузимале. Истина, размишљао сам и о дневнику. Но, та идеја ми је у корену била одбојна и туђа, превелико бреме, закључио сам, али и још нешто – био сам склон манипулацији, она ми је била у крви. Уосталом, такав ми је био позив. Не, ту нема места манипулацији. А где би било? И шта сам могао да ставим на папир? Био сам омамљен лековима; или сам спавао, или сам био полубудан, или поспан. Расањивање је било најгоре. Не могу рећи колико је трајало, као да је то уопште битно, али мора да је трајало дуго, предуго, и било је неподношљиво. Неподношљиво због сазнања да следи још један дан са болешћу, да ће после њега бити други и трећи, зиме и лета, године. Дуге године опасане са две речи – рага и поус. Али да се вратим суманутим мислима. Било их је одиста напретек! Једна од њих, можда и најважнија, била је управо у том раздобљу када ми се стање погоршало. Морао сам да назовем доктора Стојчевића. Када га већ помињем, пада ми на ум наш први сусрет у ходнику психијатријског одељења, и тада сам се сетио како је Стојчевић било световно презиме патријарха Павла. Нисам му то рекао, можда једном. Казао сам му да ми је лоше, на шта ми је одговорио да дођем сутра у 19 h. Подразумевало се, у његову приватну ординацију. Када сам

последњи пут био код њега пажњу ми је привукла зелено-жута маска из Венеције која је лежала на његовом радном столу, тик уз пепељару. Не знам зашто је није ставио на зид, но доктор Стојчевић је приметио да је свако мало гледам, мислим да му је због тога било драго, па ју је узео обема рукама, подигао, а онда је окренуо према мени. Помислих да није лагана, или је од гипса или од неког метала. Објаснио ми је да му је продавац из Венеције рекао да је то маска која симболише сунце и месец. И заиста, из маске која се налазила у средини шириле су се златне зраке. И ја сам се то исто питао онда као и ви сада, где је месец, казао је доктор Стојчевић приметивши да сам се зачудио. Ево, ту је, додао је и прстом описао круг. Мало сам се нагнуо и тек тада запазих лице са затвореним очима на зеленој површини, сасвим спојено са маском. Тако је било у фебруару. А у јануару, подвргао ме хипнози. И сада, ове мартовске вечери, идући на трећи разговор, размишљао сам како ћу да га започнем. Чим сам сео реших да одмах пређем на ствар, боље је да ништа не тајим, помислих, па му казах да су ми дани лакши него ноћи, да их проводим у шетњама, а да ми је прекупација, застао сам и одлучио да то другачије кажем, да ми мисли закупају умрлице. И додах да ми је прекупација, никако није могла та реч да ме заобиђе, да ли са овога света пре одлазе Срби или Мађари. Очекивао сам да ћемо повести разговор о томе, ако ни због чега, онда зато што ми је тих неколико тренутака када бих застао пред неким дрветом на коме је стајала умрлица нешто значило, не знам тачно шта, можда једини смисао који сам у том времену налазио. Но, до тога није дошло. Доктор Стојчевић је погледао сат на зиду, рекао је: у реду, и затражио ми раније налазе. Прочитао их је овлаш, потом је отворио свој роковник и нешто записао, а онда је преписао нови рецепт. Појачана терапија је учинила своје, и с временом белешке које сам водио биле су нередовне, запустео сам их, да бих на крају дигао руке од тога. Истини за вољу, већина тих снова ни не завређује да се уопште помене, осим једнога који ми се урезао у памћење а који никада нисам ставио на папир. Разлог је био смрт.

Било је михољско лето, среда или четвртак предвече, када се на мом фејсбук профили појавило штуро обавештење да је умро Иван Кавказ. У потпису је стајало Анђелија, била је то његова ћерка са којом ме ономад упознао у соби за посете. Само који сат пре желео сам да га назовем, да поразговарам с њим први пут након осам месеци иако сам знао шта ме чека, Кавказ је био човек који је нерадо причао. Заправо, хтео сам да му кажем да сам сањао празну шаховску таблу, и да га тако подстакнем на разговор, можда и успомене на време које смо провели на психијатријском

одељењу. Али било је касно, прекасно. Анђелији сам изразио саучешће, а на профил Ивана Кавказа тада сам последњи пут приступио. Те вечери нисам имао мира. Копкала ме је та вест из сата у сат, као да је сам ђаво добио прилику да ме искушава, и у једном тренутку то се и догодило. Нико не би за блиску особу обелоданио да је извршила самоубиство, размишљао сам, а Иван Кавказ се убио, био сам убеђен у то. Од тада је прошло мало више од две године. У мом животу није се богзна шта променило, нашао сам посао у државној служби и преселио се у једну омању мансарду. И даље сам био болесник, душевни болесник, коме је најдражи предмет у мансарди био дозер за лекове који сам држао у једној фиоци у којој су биле кутијице Ксалолоа, Метотена и Мендилекса, и неколико машиница за прављење цигарета. Ништа друго. Једне ноћи у новембру стигла ми је порука од Франзера на и-мејл. И гомила некаквих фотографија. Сваки пут исто, рекох наглас и осмехнух се. Франзер пише: Дуго ти се нисам јављао, а ни ти мени, и као што претпостављаш, био сам на путовању. Отишао сам на Крим. Право да ти кажем, заситио сам се наше Јевропе, па сам за промену кренуо на исток. И нисам зажалио, Димитрије, напротив. Научио сам понешто руски Али да скратим; све фотографије су са Крима, осим једне, последње, она је из Суботице. Твој пријатељ, Франзер.

Почео сам да гледам једну по једну фотографију, биле су уистину изванредне, а онда дођох и до последње. На њој је био приказан нечији надгробни споменик у облику беле књиге. Бејаш затечен. Слова нисам могао да разазнам па сам фотографију морао да увећам. На левој страни отворене књиге било је уклесано име Александра Кавказа, док је десна била празна. Па то је, рекох испотиха. То је гроб Ивана Кавказа. Устао сам и почео да ходам по соби тамо-амо. Само што бих се прибратио, после неких пет-шест тренутака поново би ме прожела узнемиреност. Зашто ми је то послао Франзер? Шта је тиме желео да постигне? И какве он има везе са покојним Кавказом? Мотало ми се по мислима. Потом сам се вратио за сто, одустао сам од намере да га питам шта то значи и има ли какво објашњење, па сам укуцао поруку: Где је Иван сахрањен? Затим сам је послао. Док сам чекао одговор ослушкивао сам како напољу неко псето бесомучно лаје. Ни минут није прошао када ми је стигла нова порука: Овако можемо до ујутру, али ја нећу. Постоје неке ствари о којима се не разглаба преко друштвених мрежа, па ни преко телефона... Ово је лично. Нађимо се за четрдесет и пет минута код Градског музеја, то је на пола пута и теби и мени.

Запао сам у неко мрачно расположење, знао сам шта следи, само нисам знао колико ће да траје. Не знам како бих то описао,

да ли је то маштање или из мене говори подсвест, али грозоморне мисли су ме опседале. Злочини чији сам виновник. Тешко сам устао и упутио се ка трпезарији, отворио сам фиоку из ормана и узео дозер за лекове. Био је празан. Последњу дозу сам попио после подне. Вратио сам дозер, а онда сам почео да премећем по кутијицама и бочицама са лековима, да их отварам и бацам. И оне су биле празне. Замало да затворим фиоку када приметих светлоплаву таблету. Био сам толико сметен да нисам знао да ли је за смирење или за параноју. Прогутао сам је, и док сам се обувао осетио сам њену горчину. Шеталиште је било пусто. Некако сам се довукао до музеја, кратко сам стајао пред големим вратима од храстовине, која су на више места имале неједнаке пукотине, од којих су се неке дубље раствориле а неке су биле тек начете. А онда ми је пажњу привукао неки плакат који је стајао на прозору, првом од три колико их је било у приземљу са десне стране. На плакату је писало: Матијас Ханиш, pictor Imperio. Само што сам се загледао у портрет Богородице са маленим Исусом који јој седи у крилу, а изнад глава су им ореоли, иза леђа ми се прикрао Франзер. Улична светиљка је била близу, те се његова вијетнамка добро видела – била је сва избледела и похабана. Врат му је био широк, деловао је нижи али му је тело изгледало крупније, чак и глава се чинила већом због ћеле. Кад је управио поглед ка балкону, приметих да има мало косе, израсла је не више од једног центиметра. – Планирам да овде ускоро организујем своју изложбу – казао је. Затим се замислио, па ми рече дубоким гласом: Иван је сахрањен на православном гробљу у Дудовој шуми. Када уђеш, трећи ред здесна. Од твоје мансарде ни четиристо корака. Иначе, Кавказа сам познавао од гимназијских дана. Знам све о њему, али и понешто о теби, из разумљивих разлога нисам то помињао. О теби је говорио све најлепше и с пуно љубави, свиђао му се надимак Јуродиви који си му дао. На сахрани ниси био јер сам ја био тамо, у двоструком својству, као пријатељ и као фотограф. Не замерам ти ништа, али знам да ти је отворио душу. Од мене је дуго крио то путовање, како се оно каже, као змија ноге, тако да знам свега неколико детаља – да је кренуо на пут трагом једног чланка који је објављен у неком листу, мислим да је *Политика*, и да се те 1992. године обрео на мађарско-аустријској граници, заправо на Нежидерском језеру. Тамо је, у кућици на води, живео неки човек с којим се упознао. Само толико знам. – Старац, зове се Сава Доминиковић – додах. – Добро, старац, али ако боље размислиш ти си боље прошао – одвратио је Франзер. Поћутасмо. Видех да је Франзеру било нелагодно, па је предложио да кренемо свако својим путем. Када се руковасмо, рече ми следеће: Иван је био чудак, но након што се вратио са Нежидерског језера више није био

исти. Једном приликом сам му то рекао, а он ми је одговорио: не би ни ти остао.

Нисам му био на гробу. Па шта? Ни оцу не идем! Ни матери нећу да идем! Почех да мрмљам себи у браду на пустом шеталишту. Уосталом, начас се замислих, ко је био тај човек с којим сам одиграо 49 или 50 партија шаха на психијатријском одељењу? Шта знам о њему? Нешто мало, свега неколико детаља; да је доста читао, како ми је сам рекао, али даље нисам улазио јер сумњам да би ми одговорио. Да је једном покушао самоубиство, наиме, преклао се бритвом, али је неким чудом остао жив. То је био његов закључак. Да је примао пензију, радио је неких шеснаест или седамнаест година у Ветеринарском заводу, није ми се обраћао по имену него роде, говорио је. И то је све. Сада када размишљам о том времену, чини ми се како је тај последњи поменути детаљ био по нечему пресудан да се зближим с њим: Роде, јеси ли за партију шаха? Роде, хоћемо ли да испушимо једну? Не, никако, Иван Кавказ није био обичан тип са првог спрата на психијатријском одељењу, осталих се не сећам, као у магли, чак ни онога који је са мном био у соби, звао се Норберт, он је био много више од тога. Оно што ми није остало у магловитом сећању, чега се још живо сећам, и зазирем од сваке помисли, је једно место, односно смрдљива подрумска просторија у којој је било дозвољено пушење. Преко дана у њој је увек било полумрачно, просторија је имала прозорчић са решеткама, а ноћу је горела слаба сијалица. Зидови су били прљави, згуљени, ишарани, на њима су била разна имена и датуми, а мемла се осећала можда више и јаче него дим од дувана. Посебно дању, пре и после доручка и пре и после ручка, у њој је било највише болесника, већина је седела на клупама а остали су се тискали, гурали, збијени једни поред других. Гледајући све те људе око себе, њихова лица, тупих погледа и утонула у мисли, њихова тела, покрете, приче које су приповедали, понекад сам мислио да би било боље да не постоји онај прозорчић са решеткама. Присуство светлости је до крајњих граница појачавало сву ту животну драму и стварало атмосферу чемера и јада. Првих неколико дана сам долазио тамо, после не, и одлазио сам једино након што бих увече примио терапију, наравно уз одобрење медицинског техничара. На ту просторију некакако сам се и навикао, но на болеснике који су били смештени у приземљу зграде никако нисам могао. Њих је било више него нас са спрата, и о њима и о њиховим болестима нешто сам сазнао од медицинског техничара. Не знам зашто је Гојко према мени био благонаклон, и није се бунио када бих се вратио касније, након што су светла у оба крила била погашена. Тако сам упознао Ивана Кавказа. Седео је сам у подрумској просторији

на средини клупе и пушио. Сео сам на крај клупе и запалио цигарету. Ћутали смо. После неког времена се накашљао, а онда ме је питао да ли имам свој фејсбук профил. Одговорих да немам. – А зашто си овде? – додао је и поново се накашљао. – Лекар ми је дијагностификовао патолошку љубомуру – рекох. Нисам могао да одредим колико му је година; по боји гласа и погледу закључио сам да је негде на почетку средњег доба, али тај први утисак је могао да лако завара, јер је био сав зарастао у браду која је била дугачка и густа, а на неким местима и поседела. Био је крупног стаса, дебео, а коса му је била рашчупана. Кожа на рукама – тада то нисам могао да видим него сутрадан када смо играли шах – изгледала је као у дечака, бела, нежна, и жилице су се плавеле. Како време пролази, размишљао сам док играсмо шах, те жилице попут боје неба или боје мора све се теже уочавају, и све су невидљивије. Оку се не чини тако, али то је привид. А време је, бар што се тиче психијатријског одељења на северном крилу, текло једнолично, мање-више досадно, једни су одлазили а други долазили. А Кавказ и ја смо се измењивали на столици поред прозора са којег се пружао поглед на болничко двориште. Тако је било све до оне вечери уочи мог одласка кући, када ми је у подрумској просторији Кавказ исприповедао причу на коју је заправо Франзер мислио рекавши да ми је он заправо отворио душу.

Чим сам напустио болницу отворио сам свој фејсбук профил. Није прошло дуго када ми је од Кавказа стигао захтев за пријатељство, вратио се, помислих. Тада сам учинио нешто што ни дан-данас не могу да објасним, глупост, ништа друго, захтев за пријатељство сам одбио. У почетку, често сам ишао на његове странице, а онда сам и то прекинуо. Није било преиспитивања, ничега. И сада, чим сам се вратио у мансарду, први пут после толико времена приступио сам његовом профилу. Бејах затечен. Слика је била замењена. Испрва сам помислио да је посреди нека грешка, јер је разлика између младог и најмање десет година старијег Ивана Кавказа била запрепашћујућа. На овој новој, ко зна колико је ту, био је младић у светлоплавом џемперу, у касним двадесетим или раним тридесетим годинама, уредног изгледа, свеже обријан, са кратком косом, благог али и сањарског погледа. Мршав, слабашан, уских рамена, ситне грађе као дечарац. И ма колико да сам се трудио, упињао, напрезао, није ми успевало да ишта откријем на тој слици што би био траг о његовој душевној болести која је касније дошла, или ју је још онда имао. Траг који је довео до тако силног преображаја. А онда ми се нешто указало. Подбулост, тачно, подбулост која се једва уочавала. То ми је изазвало сумњу да се већ тада некаква зла коб увукла у живот тог човека. Да ли ова слика

потиче из времена, понављао сам у себи, када је био на Нежидерском језеру? Неколико недеља или месеци после тога. Угасио сам компјутер и отишао у кухињу. Мирисао је лист мирођије који сам после подне просуо из кесице. Стао сам поред прозора, венецијанер је био довољно размакнут да сам јасно видео улицу Ференца Сепе. Неколико кућа у низу, последња је, ако ме памћење служи, на броју 11 и тик је уз гробље, које је било ограђено високом жицом. Одавде се не види од крошњи дрвећа, но протезала се неких тридесет метара а онда је скретала улево, али не више у улицу Ференца Сепе него у Грабовачку. Главу помакнух напред, за неколико центиметара, и погледах преко кровова у даљину, у тмину, где се простирало гробље у Дудовој шуми. У неком тренутку, учинило ми се да чујем неки глас у себи, и да ми се сва чула предају, јасно и разговетно потекле су речи, после њих и реченице, кратке па дуге, и личиле су на причу Ивана Кавказа: Порицање.

(одломак из дужеџ рукописа)